

Bystyrets gruppeledere

Oslo, 26. januar 2012

Innspill til møte mellom bystyrets gruppeledere og sosialbyråden

Vi viser til oppfordring fra Ivar Johansen på hans blogg 9. januar 2012, der det anmodes om innspill til møtet 18. januar mellom Bystyrets gruppeledere og sosialbyråden i Oslo, vedrørende situasjonen for rusavhengige i sentrum.

Gatejuristen hadde dessverre ikke anledning til å sende innspill i forkant av møtet. Vi velger likevel å ettersende våre innspill i denne viktige saken. I den anledning viser vi til vår tidligere kommentar til Sentrumsgruppen som er vedlagt dette notatet. Gatejuristen er en del av Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo, og vi viser også til deres uttalelse i anledning denne problemstilling.

Gatejuristen er et rettshjelpstiltak som gir gratis rettshjelp til mennesker med rusproblemer. Vi jobber oppsøkende og rettshjelpen ytes i stor grad av frivillige.

Nedenfor kommer en oppsummering av våre senere erfaringer vedrørende bøtelegging og bortvisning i Oslo sentrum.

I vårt rettshjelpsarbeid har vi opplevd en endring i bøteleggingspraksisen ovenfor vår klientgruppe. Dette gjelder både forhøyede bøtesatser i den så kalte "problemområdene" i Oslo sentrum, samt en omfattende bortvisningspraksis begrunnet i mistanke om kjøp og salg av narkotika.

Gjennom vårt oppsøkende arbeid i Oslo sentrum har Gatejuristen kommet i kontakt med tre klienter som vi senere har bistått i retten i forbindelse med bøtelegging. Politiet har den siste tiden ilagt bøter på 10 000 kr for besittelse av mindre mengder narkotika i "problemområdene" i Oslo sentrum. Gatejuristen har reagert på foreleggenes størrelse og fått medhold i disse tre saker.

Gatejuristen vil understreke at dette gjelder straffesaker hvor klientene ikke har krav på å få forsvarer dekket av det offentlige. Dette begrenser klientens mulighet til å vinne frem i retten. Gatejuristen er gjort kjent med at av 200 bøteleggings saker, har klienten i kun tre av sakene møtt med forsvarer for Oslo Tingrett. Det er verdt å merke seg at det kun er i disse tre sakene at klientene har vunnet frem.

Vår erfaring er at mennesker med rusproblemer har et stort udekket rettshjelpsbehov. Dette er også avdekket gjennom forskning tilbake til 70- tallet¹. Nyere forskning støtter opp om at ressursvake ikke når frem i retten. Professor Knut Papendorf kom høsten 2011 med en ny rapport² hvor han viser til at mange må ha hjelp for og nå frem i rettsapparatet. Jo lenger ned de ressursfattige personene befinner seg på den sosiale rangstigen, desto større er behovene. I tillegg har mange begrensede muligheter til å kunne betale for advokatbistand. I rapporten ble det trukket frem at oppsøkende arbeid vil bedre tilgangen til retten for ressursfattige betydelig.

Gatejuristen har erfart at det er behov for å yte fullført rettshjelp av god kvalitet, fra gateplan og inn i rettssystemet om nødvendig. Politiets lite forutberegnlige bøtepraksis, samt manglende gratis advokatbistand i en eventuell etterfølgende straffesak, gjør at rettsikkerheten for personer med rusproblemer må anses som særlig truet på dette området.

Gatejuristen har i den senere tid hatt en økende pågang av klienter som har blitt bortvist fra ”problemområdene” kun på bakgrunn av mistanke om kjøp eller salg av narkotika, uten at det er blitt foretatt ransaking eller beslag av penger eller narkotika. Vi stiller spørsmål til om lovens krav til mistanke er oppfylt, særlig i det tilfelle en person oppholder seg i gruppe som kan se ut til å være brukere av narkotika.

Gatejuristen reiser dessuten spørsmål ved lovligheten av bortvisning basert på mistanke av kjøp og salg. Vi viser i den forbindelse til Gatejuristen første sak for Oslo Tingrett 2. februar 2005 der én av våre klienter ble frifunnet i Oslo Tingrett nettopp på denne bakgrunnen.

Gatejuristen finner grunn til å vise til det strenge beviskravet forarbeidene oppstiller for inngripen etter politiloven § 7 nr.3. Vi viser til Ot.prp. nr.22 (1994-1995) på side 61, der politiloven § 7 nr 3 kommenteres. Her fremgår det at inngrep fra politiet for å avverge lovbrudd, som ved situasjoner med fare for ordenskrenkelser og sikkerhetstrusler, forutsetter at det foreligger en konkret og nærliggende risiko for lovbrudd. Det heter for disse overtredelsene at det bør stilles visse kvalifikasjonskrav, ikke minst hensynet til borgernes alminnelige handlefrihet taler for at det vises tilbakeholdenhet med å gripe inn preventivt. I lovutkastet er dette uttrykt ved formuleringen ”grunn til frykt”. Dette skal tilkjenne et krav om at det må være en konkret og nærliggende risiko for at handlingen ikke skal ligge langt frem i tid. Politiet skal videre kun gripe inn preventivt overfor vesentlige forstyrrelser av ro og orden.

Gatejuristen er videre kjent med at bortvisningene skjer muntlig, og at man da gis både informasjon om grunnlaget for bortvisningen, området det gjelder for og varighet av det. Dette mener vi går på bekostning av krav til notoritet og etterprøvbarehet.

Gatejuristen finner det også betenkelig at man bortvises fra så store områder av gangen. Dette medfører at politiet rutinemessig utestenger folk fra store deler av sentrale sentrum. Dette er særlig problematisk da mange private og kommunale hjelpetiltak for målgruppen er lokalisert i disse områdene, for eksempel Møtestedet, 24-7, Felttiltakene med Feltpleien og sprøyteutdeling, Erlik Oslo mm. Dette er de stedene der de har blant annet tilbud om mat, rent brukerstyr, lege, psykolog, spesialisthelsetjeneste og innendørs sosialt samvær med andre mennesker. Dette gjør at bortvisningsvedtaket oppleves som en enda sterkere inngripen i den enkeltes rettsfære.

Vi er videre kjent med at politiet gir dispensasjon fra adgangsforbudet i noen tilfeller. For eksempel gis noen adgang til å ferdes i visse gater for å oppsøke Erlik Oslo i visse angitte tidsrom innen

¹ Rettshjelpsundersøkelsene

² Rett for alle?

bortvisningsperioden. Gatejuristen finner at også denne praksisen er uheldig da mange i vår målgruppe kan ha vanskeligheter med å forutse sin rettsstilling, særlig siden dispensasjonen ofte gis muntlig. Videre kan det ved en slik praksis være fare for forskjellsbehandling. Vi skulle gjerne sett at slike sanksjoner formaliseres skriftlig.

Gatejuristen har også erfart at politiet leser opp personopplysninger over samband under pågripelser og illeggelser av påbud. Vi stiller spørsmål ved bruk av samband og opplesning av taushetsbelagte informasjon på gaten. Vi mener denne praksisen ikke oppfyller krav om personvern og taushetsplikt, all den tid dette skjer i det offentlige rom med mange mennesker til stede. Vi mener at denne typen politihandlinger bør utøves i egnede avlukkede rom.

Vi advarer mot en utvikling i Oslo i retning av såkalte forbudssoner tilsvarende de man finner i København, uten tilsvarende reelle alternative oppholdssteder. Gatejuristen mener at slike beslutninger ikke kan foretas uten noen form for politiske vurderinger som så store praksisendringer faktisk krever. Vi mener at rettssikkerheten for våre klienter blir satt på en prøve som følge av denne praksisen og ytterligere svekket ved at man ikke har krav forsvarer i disse sakene. Et annet aspekt ved disse sakene som det bør tas høyde for er straffens manglende preventive effekt overfor vår målgruppe i disse lovbruddene.

Gatejuristen vil heller vise til de forslag som er fremmet i Stoltenberg-utvalgets rapport om alternative straffer for narkotika lovbrudd, som motivasjonssamtaler særlig rettet mot unge. Vi synes også det er gledelig å lese i Aften 24. januar i år at politiet har endret strategi:

” Vi har tidligere bøtelagt narkomane på Plata og rundt Oslo S på grunn av oppbevaring av mindre kvantum narkotika. I fjor endret vi strategien fordi de aller fleste i denne gruppen trenger hjelp. Nå samarbeider vi med kommunen for å tilby dem hjelp.”

Vi beklager nok en gang at disse innspill ikke ble fremmet før møtet 18. januar i år, men håper likevel våre synspunkter kan komme til nytte. Dersom det skulle være spørsmål, eller behov for nærmere utdyping av disse aspekter, er det bare å ta kontakt.

Med vennlig hilsen
for Gatejuristen

Cathrine Moksness
Leder

Vedlegg:

1. Notat vedrørende rettssaker om forelegg til Kirkens Bymisjon i forkant av møte med Sentrumsgruppen 11.4.11

Gatejuristen - notat

Et alternativt rettshjelpstiltak - gratis juridisk rådgivning

Adresse	Rådhusgata 9, 0151 Oslo
Sentralbord	23 10 38 90
Faks	23 10 38 91
Internett	http://www.gatejuristen.no
Mail	post@gatejuristen.no

Notat vedrørende rettsaker om forelegg

Politiet har den siste tiden ilagt rusavhengige i Oslo forelegg på minimum 10.000 kroner for besittelse av mindre mengder narkotika, når beslaget gjøres i ”problemområder”. Gatejuristen har de siste ukene bistått tre klienter i Oslo tingrett i forbindelse med slike forelegg. Den siste dommen er ikke omtalt siden den ikke er rettskraftig ennå.

De høye bøtesatsene er fastsatt i politiets påtaledirektiv, som i følge politiet er et internt arbeidsdokument og derfor er unntatt fra offentligheten. I påtaledirektivet fremgår det at det er en minstesats på 10 000 kroner for alle beslag av narkotika i områdene rundt Oslo S, Vaterlandsparken og nedre Grünerløkka. Tilsvarende beslag andre steder i byen straffes med 2 000 til 3 000 kroner.

I den første saken Gatejuristen hadde i tingretten, hadde klienten fått et forelegg på kr. 10 000,- for kjøp av tre tabletter Vival 5 mg på Oslo S. Klienten hadde tilstått forholdet, men hevdet at boten var for høy. Gatejuristen anførte at påtaledirektivet og den nye praksisen til politiet medførte at bøtene blir satt vilkårlig og uforholdsmessig, og videre at klienten ikke hadde inntekter til å betale en bot på 10 000 kroner. Tingretten tok ikke stilling til hvorvidt påtaledirektivet medfører vilkårlighet og forholdet til likebehandlingsprinsippet, men sett hen til klientens økonomiske situasjon og det straffbare forholdets art ble boten satt til 2 500 kroner, subsidiært fengsel i fem dager. Politiet har ikke anket dommen og ankefristen gikk ut på fredag 1. april.

Tirsdag 29. mars var Gatejuristen igjen i Oslo tingrett for å bistå en klient som hadde fått et forelegg. Forelegget var på kr 12 000, for naskeri av øl og kjøp og besittelse av 2 gram hasj på Jernbanetorget. Foreleggets størrelse var igjen fastsatt ut i fra politiets påtaledirektiv. Hege Levin forsvarte klienten, og Kristian Andenæs var med som sakkyndig vitne. Andenæs trakk paralleller til ordningen med forbudssoner i Danmark, der politiet har trukket klare grenser for enkelte soner der rusavhengiges aktivitet blir slått ekstra hardt ned på. Gatejuristen anførte at ordningen med strengere straff i enkelte områder av Oslo tilsvarer ordningen med forbudssoner, men uten at sonene i Oslo er klart definert eller gjort kjent for allmennheten. Politiet holder tvert i mot påtaledirektivet hemmelig, for at befolkningen ikke skal få kjennskap til bøtenivået på ulike steder. Gatejuristen mener dette strider mot befolkningens rett til å forutse sin rettsstilling, og at det ikke bidrar til å oppfylle de allmennpreventive hensyn som politiet begrunner de høye bøtene med. Dommen falt fredag 1. april, og forelegget ble satt ned til kr 5 000,-. Politiet varslet at dommen ville bli anket, fordi de mente den var feil, men det ble ikke gjennomført-

Hovedproblemet med praksisen til politiet er slik Gatejuristen ser det at ”problemområdene” hvor foreleggene settes høyere ikke er klart definert, og videre at reglene om de høyere foreleggene i disse områdene ikke er tilgjengelige for allmennheten. Når problemområdene og satsene holdes hemmelige, innebærer det at definisjonen av problemområdene kan endres uten forvarsel, dersom for eksempel de rusavhengige endrer tilholdssted. Det fører i praksis til at de menneskene som er en del av det mest synlige rusmiljøet straffes hardere enn mennesker som ruser seg i mindre synlige miljøer. Gatejuristen ser det som svært viktig at mennesker skal kunne forutse sin rettsstilling, og at mennesker ikke skal

forskjellsbehandles. Vi mener at politiet med sin praksis aktivt forhindrer befolkningen fra å kunne forutsi sin rettsstilling, og at de aktivt forskjellsbehandler mennesker som ruser seg.

I tillegg til det ovenfor nevnte er foreleggene svært høye i forhold til innholdet i forbrytelsene som danner grunnlaget for dem. Gatejuristen mener at så høye straffer for små forbrytelser i tilfelle må fastsettes på grunnlag av politiske beslutninger, og ikke ut i fra politiets egne synspunkter.